

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

ॐ नमो ब्रह्मणे नमो अस्त्वग्नये नमः पृथिव्यै नम ओषधीभ्यः । नमो वाचे नमो वाचस्पतये नमो विष्णवे बृहते करोमि ॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

सह वै देवानां चासुराणां च यज्ञौ प्रततावास्तां वयं स्वर्गं लोकमैष्यामो वयमैष्याम इति तेऽसुराः सन्नह्य सहसैवाचरन् ब्रह्मचर्येण तपसैव देवास्तेऽसुरा अमुह्यंस्ते न प्राजानंस्ते पराऽभवन्ते न स्वर्गं लोकमायन् प्रसृतेन वै यज्ञेन देवाः स्वर्गं लोकमायन्न प्रसृतेनासुरान् पराभावयन् प्रसृतो ह वै यज्ञोपवीतिनो यज्ञोऽप्रसृतोऽनुपवीतिनो यत्किं च ब्राह्मणो यज्ञोपवीत्यधीते यजत एव तत्तस्माद्यज्ञोपवीत्येवाधीयीत याजयेद्यजेत वा यज्ञस्य प्रसृत्या अजिनं वासो वा दक्षिणत उपवीय दक्षिणं बाहुमुद्धरेत् ऽव धत्ते सव्यमिति यज्ञोपवीतमेतदेव विपरीतं प्राचीनावीतं संवीतं मानुषम् ॥ १ ॥

[१]

रक्षांसि ह वा पुरोऽनुवाके तपोग्रमतिष्ठन्त तान् प्रजापतिर्वरेणोपामन्त्रयत तानि वरमवृणीतऽऽदित्यो नो योद्धा इति तान् प्रजापतिरब्रवीद्योधयध्वमिति तस्मादुत्तिष्ठन्तं ह वा तानि रक्षांस्यदित्यं योधयन्ति यावदस्तमन्वगात्तानि ह वा एतानि रक्षांसि गायत्रियाऽभिमन्त्रितेनाम्भसा शाम्यन्ति तद् ह वा एते ब्रह्मवादिनः पूर्वाभिमुखाः सन्ध्यायां गायत्रियाऽभिमन्त्रिता आप ऊर्ध्वं विक्षिपन्ति ता एता आपो वज्रीभूत्वा तानि रक्षांसि

मन्देहारुणे द्वीपे प्रक्षिपन्ति यत्प्रदक्षिणं प्रक्रमन्ति तेन पाप्मानम्
 अवधून्वन्त्युद्यन्तमस्तं यन्तम् आदित्यमभिध्यायन् कुर्वन् ब्राह्मणो
 विद्वान्सकलं भद्रमश्नुतेऽसावादित्यो ब्रह्मेति ब्रह्मैव सन् ब्रह्माप्येति
 य एवं वेद ॥ २ ॥

[२]

यद्देवा देवहेळनं देवासश्चकृमा वयम्। आदित्यास्तस्मान्मा
 मुञ्चतर्तस्यर्तेन मामित। देवा जीवनकाम्या यद्वाचाऽनृतमूदिम।
 तस्मान्न इह मुञ्चत विश्वे देवाः सजोषसः। ऋतेन द्यावापृथिवी
 ऋतेन त्वं सरस्वति। कृतान्नः पाह्येनसो यत्किं चानृतमूदिम।
 इन्द्राग्नी मित्रावरुणौ सोमो धाता बृहस्पतिः। ते नो मुञ्चन्त्वेनसो
 यदन्यकृतमारिम। सजातशंसादुत जामिशंसाज्यायसः
 शंसादुत वा कनीयसः। अनाधृष्टं देवकृतं यदेनस्तस्मात्
 त्वमस्माज्जातवेदो मुमुग्धि ॥ ३ ॥

यद्वाचा यन्मनसा बाहुभ्यामूरुभ्यामष्ठीवद्भ्यां शिशैर्यदनृतं चकृमा
 वयम्। अग्निर्मा तस्मादेनसो गार्हपत्यः प्रमुञ्चतु चकृम यानि
 दुष्कृता। येन त्रितो अर्णवान्निर्बभूव येन सूर्यं तमसो निर्मुमोच।
 येनेन्द्रो विश्वा अजहादरातीस्तेनाहं ज्योतिषा ज्योतिरानशान
 आक्षि। यत्कुसीदमप्रतीत्तं मयेह येन यमस्य निधिना चरामि।
 एतत्तदग्ने अनृणो भवामि जीवन्नेव प्रति तत्तं दधामि। यन्मयि माता
 यदा पिपेष यदन्तरिक्षं यदाशसातिक्रामामि त्रिते देवा दिवि जाता
 यदाप इमं मे वरुण तत्त्वा यामि त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्ने त्वमग्ने
 अयासि ॥ ४ ॥

[३]

यददीव्यनृणमहं बभूवादित्सन्वा सङ्गर जनैभ्यः। अग्निर्मा
 तस्मादिन्द्रश्च संविदानौ प्रमुञ्चताम्। यद्वस्ताभ्यां चकर
 किल्बिषाण्यक्षाणां वयमुपजिघ्रमानः। उग्रं पश्या च राष्ट्रभृच्च
 तान्यप्सरसावनुदत्तामृणानि। उग्रं पश्ये राष्ट्रभृत्किल्बिषाणि
 यदक्षवृत्तमनुदत्तमेतत्। नेत्रं ऋणानृणव इत्समानो यमस्य लोके
 अधिरज्जुराय। अव ते हेळ उदुत्तममिमं मे वरुण तत्त्वा यामि
 त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्ने। सङ्कुसुको विकुसुको निरृथो
 यश्च निस्वनः। तेऽ(१)स्मद्यक्षममनागसो दूरादूरमचीचतम्।
 निर्यक्षममचीचते कृत्यां निरृद्यतिं च। तेन योऽ(१)स्मत्समृच्छातै
 तमस्मै प्रसुवामसि। दुःशःसानुशःसाभ्यां घणेनानुघणेन च।
 तेनान्योऽ(१)स्मत्समृच्छातै तमस्मै प्रसुवामसि। सं वर्चसा पयसा
 सन्तनूभिरगन्महि मनसा सः शिवेन। त्वष्टा नो अत्र विदधातु
 रायोऽनुमार्ष्टु तन्वो(१) यद्विलिष्टम्॥ ५॥

[४]

आयुष्टे विश्वतो दधदयमग्निर्वरेण्यः। पुनस्ते प्राण आयाति
 परायक्ष्मं सुवामि ते। आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणो
 घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि। घृतं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव
 पुत्रमभिरक्षतादिमम्। इममग्न आयुषे वर्चसे कृधि तिग्ममोजौ
 वरुण सःशिश्राधि। मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा
 जरदष्टिर्यथाऽसत्। अग्न आयूँषि पवस आ सुवोर्जमिषं च नः।
 आरे बाधस्व दुच्छुनाम्। अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्।

दधद्रयिं मयि पोषम् ॥ ६ ॥

अग्नि॑र॒न्न॒ष्टिः प॒र्व॒मा॒नः पा॒ञ्च॒ज॒न्यः पु॒रो॒हि॒तः । त॒मी॒म॒हे म॒हा॒ग॒य॒म् ।
अ॒ग्ने जा॒ता॒न्प्र॒णु॒दा नः स॒प॒त्नान्प्र॒त्य॒जा॒ता॒ज्जा॒त॒वे॒दो नु॒द॒स्व । अ॒स्मे
दी॒दि॒हि सु॒म॒ना अ॒हे॒ळ॒ञ्छ॒र्म॒न्ते स्या॒म त्रि॒व॒रू॒थ उ॒द्भौ । स॒ह॒सा
जा॒ता॒न्प्र॒णु॒दा नः स॒प॒त्नान्प्र॒त्य॒जा॒ता॒ज्जा॒त॒वे॒दो नु॒द॒स्व । अ॒ग्नि नो
ब्रू॒हि सु॒म॒न॒स्य॒मा॒नो व॒य॒ः स्या॒म प्र॒णु॒दा नः स॒प॒त्नान् । अ॒ग्ने यो
नोऽभि॒तो ज॒नो वृ॒को वा॒रो जि॒घा॑सति । ता॒ऽस्त्वं वृ॒त्र॒ह॒ज्ज॒हि
व॒स्व॒स्मभ्य॑मा॒भर । अ॒ग्ने यो नोऽभि॒दा॑सति स॒मा॒नो यश्च॒ नि॒ष्ट्यः । तं
व॒य॑ः स॒मिधं॑ कृ॒त्वा तु॒भ्य॑म॒ग्नेऽपि॑ द॒ध्म॑सि ॥ ७ ॥

यो नः॑ श॒पा॒द॒श॒प॒तो यश्च॒ नः श॒प॒तः श॒पा॑त् । उ॒षाश्च॒ तस्मै॑ नि॒म्रुक्
सर्वं॑ पा॒प॑ः स॒मू॒ह॒ताम् । यो नः॑ स॒प॒त्नो यो र॒णो म॒र्तोऽभि॒दा॑सति
दे॒वाः । इ॒ध्म॒स्यैव प्र॒क्षाय॑तो मा तस्यो॒च्छे॑षि किं च॒न । यो मा॒न्द्वेष्टि॑
जा॒त॒वे॒दो यं चा॒हं द्वे॒ष्टि यश्च॒ माम् । सर्वा॑ऽस्तान॒ग्ने स॒न्द॒ह
या॑ऽश्चा॒ह॒न्द्वे॒ष्टि ये च॒ माम् । यो अ॒स्मभ्य॑म॒राती॒याद्य॑श्च॒ नो द्वे॒ष्टते
ज॒नः । नि॒न्दा॒द्यो अ॒स्मान्दि॒प्सा॑च्च॒ सर्वा॑ऽस्तान्म॒ष्म॒षा कुरु॑ ।
स॑ऽशितं मे ब्र॒ह्म स॑ऽशितं वी॒र्या॑(१)म्बल॑म् । स॑ऽशितं क्ष॒त्रं मे
जि॒ष्णु य॒स्या॒ह॒म॒स्मि पु॒रो॒हि॒तः । उ॒दै॒षां बा॒हू अ॒तिर॒मु॒द्वर्चो॑ अथो
ब॒लम् । क्षि॒णोमि॑ ब्र॒ह्म॒णाऽमि॒त्रा॒नु॒न्न॒यामि॑ स्वा(१)म् अ॒हम् ।
पु॒न॒र्म॒नः पु॒न॒रा॒युर्म॑ आ॒गा॒त्पु॒नश्चक्षुः॑ पु॒नः श्रो॒त्रं म॒ आ॒गा॒त्पु॒नः प्रा॒णः
पु॒न॒रा॒कू॒तं म॒ आ॒गा॒त्पु॒नश्चित्तं॑ पु॒न॒रा॒धी॒तं म॒ आ॒गा॑त् । वै॒श्वान॒रो
मेऽद॑ब्धस्त॒नूपा अव॑बाध॒तां दुरि॑तानि वि॒श्वा ॥ ८ ॥

वैश्वानराय प्रतिवेदयामो यदीनृणः सङ्गरो देवतासु। स एतान्पाशान्
 प्रमुचन् प्रवेद स नो मुञ्चातु दुरितादवद्यात्। वैश्वानरः पवयान्नः
 पवित्रैर्यत्सङ्गरमभिधावाभ्याशाम्। अनाजानन्मनसा याचमानो
 यदत्रैनो अव तत्सुवामि। अमी ये सुभगे दिवि विचृतौ नाम तारके।
 प्रेहामृतस्य यच्छतामेतद्वद्वकमोचनम्। विजिहीर्ष्व लोकान्कृधि
 बन्धान्मुञ्चासि बद्धकम्। योनेरिव प्रच्युतो गर्भः सर्वान् पथो
 अनुष्व। स प्रजानन्प्रतिगृणीत विद्वान्प्रजापतिः प्रथमजा ऋतस्य।
 अस्माभिर्दत्तं जरसः परस्तादच्छिन्नं तन्तुमनुसञ्चरेम ॥ ९ ॥

तत् तन्तुमन्वेके अनु सञ्चरन्ति येषां दत्तं पित्र्यमायनवत्।
 अबन्ध्वेके ददतः प्रयच्छादातुं चेच्छक्रवांसः स्वर्ग एषाम्।
 आरभेथामनु सश्रभेथाः समानं पन्थामवथो घृतेन। यद्वा
 पूर्तं परिविष्टं यदग्नौ तस्मै गोत्रायेह जायापती सश्रभेथाम्।
 यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा जिहिःसिम।
 अग्निर्मा तस्मादेनसो गार्हपत्य उन्नो नेषदुरिता यानि चकृम।
 भूमिर्माताऽदितिर्नो जनित्रं भ्राताऽन्तरिक्षमभिःशस्त एनः। द्यौर्नः
 पिता पितृयाच्छं भवासि जामि मित्वा मा विवित्सि लोकात्।
 यत्र सुहार्दः सुकृतो मदन्ते विहाय रोगं तन्वा(१)ः स्वायाम्।
 अश्लोणाङ्गैरहुताः स्वर्गे तत्र पश्येम पितरं च पुत्रम्। यदन्नमद्व्यनृतेन
 देवा दास्यन्नदास्यन्नुत वा करिष्यन्। यद्देवानां चक्षुष्यागो अस्ति
 यदेव किं च प्रतिजग्राहमग्निर्मा तस्मादनृणं कृणोतु। यदन्नमद्वि
 बहुधा विरूपं वासो हिरण्यमुत गामजामविम्। यद्देवानां चक्षुष्यागो

अस्ति यदेव किं च प्रतिजग्राहमग्निर्मा तस्मादनृणं कृणोतु। यन्मया
मनसा वाचा कृतमेनः कदाचन। सर्वस्मात्तस्मान्मेळितो मोग्धि
त्वः हि वेत्थ यथातथम् ॥ १० ॥

[६]

वातरशना ह वा ऋषयः श्रमणा ऊर्ध्वमन्थिनो बभूवुस्तानृषयो-
ऽर्थमायुस्ते निलायमचरुस्तेऽनुप्रविशुः कूश्माण्डानि
तास्तेष्वन्वविन्दज्छुद्धया च तपसा च तानृषयोऽब्रुवन्कथा
निलायं चरथेति त ऋषीनब्रुवन्नमो वोऽस्तु भगवन्तोऽस्मिन्धाम्नि
केन वः सपर्यामेति तानृषयोऽब्रुवन्पवित्रं नो ब्रूत येनरिपसः
स्यामेति त एतानि सूक्तान्यपश्यन् यदेवा देवहेळनं यददीव्यन्नृणमहं
बभूवऽऽयुष्टे विश्वतो दधदित्येतैराज्यं जुहुत वैश्वानराय प्रतिवेदयाम
इत्युपतिष्ठत यदर्वाचीनमेनो भ्रूणहत्यायास्तस्मान्मोक्ष्यध्व
इति त एतैरजुह्वुस्तेऽरेपसोऽभवन्कर्मादिष्वेतैर्जुह्यात्पूतो
देवलोकान्त्समंश्नुते ॥ ११ ॥

[७]

कूश्माण्डैर्जुह्याद्योऽपूत इव मन्येत यथा स्तेनो यथा
भ्रूणहैवमेष भवति योऽयोनौ रेतः सिञ्चति यदर्वाचीनमेनो
भ्रूणहत्यायास्तस्मान्मुच्यते यावदेनो दीक्षामुपैति दीक्षित एतैः
संतति जुहोति संवत्सरं दीक्षितो भवति संवत्सरादेवऽऽत्मानं पुनीते
मासं दीक्षितो भवति यो मासः स संवत्सरः संवत्सरादेवऽऽत्मानं
पुनीते चतुर्विंशतिः रात्रीर्दीक्षितो भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः
संवत्सरः संवत्सरादेवऽऽत्मानं पुनीते द्वादश रात्रीर्दीक्षितो

भवति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरादेवऽऽत्मानं पुनीते
 षड्रात्रीर्दीक्षितो भवति षड्वा ऋतवः संवत्सरः संवत्सरादेवऽऽत्मानं
 पुनीते तिस्रो रात्रीर्दीक्षितो भवति त्रिपदा गायत्री गायत्रिया
 एवऽऽत्मानं पुनीते न मांसमश्नीयान्न स्त्रियमुपैयान्नोपर्यासीत
 जुगुप्सेतानृतात्पयौ ब्राह्मणस्य व्रतं यवागू राजन्यस्यामिक्षा
 वैश्यस्यार्थौ सौम्येष्वध्वर एतद्व्रतं ब्रूयाद्यदि मन्येतोपदस्यामीत्यौदनं
 धानाः सक्तून्धृतमित्यनुव्रतयेदात्मनोऽनुपदासाय ॥ १२ ॥

[८]

अजान् ह वै पृथ्वींस्तपस्यमानान् ब्रह्म स्वयम्भ्वभ्यानर्षत्त
 ऋषयोऽभवन्तदृषीणामृषित्वं तां देवतामुपातिष्ठन्त यज्ञकामास्त
 एतं ब्रह्मयज्ञमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त यदृचोऽध्यगीषत ताः
 पयआहुतयो देवानामभवन् यद्यजूंषि घृताहुतयो यत्सामानि
 सोमाहुतयो यदथर्वाङ्गिरसो मध्वाहुतयो यद्वाह्मणानीतिहासान्
 पुराणानि कल्पान्गार्था नाराशःसीमैदाहुतयो देवानामभवन्ताभिः
 क्षुधं पाप्मानमपान्नन्नपहतपाप्मानो देवाः स्वर्गं लोकमायन् ब्रह्मणः
 सायुज्यमृषयोऽगच्छन् ॥ १३ ॥

[९]

पञ्च वा एते महायज्ञाः सतति प्रतायन्ते सतति सन्तिष्ठन्ते
 देवयज्ञः पितृयज्ञो भूतयज्ञो मनुष्ययज्ञो ब्रह्मयज्ञ इति यदग्नौ
 जुहोत्यपि समिधं तद्देवयज्ञः सन्तिष्ठते यत्पितृभ्यः स्वधा
 करोत्यप्यपस्तपितृयज्ञः सन्तिष्ठते यद्भूतेभ्यो बलिः हरति
 तद्भूतयज्ञः सन्तिष्ठते यद्वाह्मणेभ्योऽन्नं ददाति तन्मनुष्ययज्ञः

सन्तिष्ठते यत्स्वाध्यायमधीयीतैकामप्यृचं यजुः सामं वा तद्ब्रह्मयज्ञः
 सन्तिष्ठते यदृचोऽधीते पयसः कूल्या अस्य पितृन्त्स्वधा
 अभिवहन्ति यद्यजूंषि घृतस्य कूल्या यत्सामानि सोमं एभ्यः
 पवते यदथर्वाङ्गिरसो मधोः कूल्या यद्ब्राह्मणानीतिहासान् पुराणानि
 कल्पान्गाथा नाराशंसीर्मेदसः कूल्या अस्य पितृन्त्स्वधा
 अभिवहन्ति यदृचोऽधीते पयआहुतिभिरेव तद्देवांस्तर्पयति
 यद्यजूंषि घृताहुतिभिर्यत्सामानि सोमाहुतिभिर्यदथर्वाङ्गिरसो
 मध्वाहुतिभिर्यद्ब्राह्मणानीतिहासान् पुराणानि कल्पान्गाथा
 नाराशंसीर्मेदाहुतिभिरेव तद्देवांस्तर्पयति त एनं तृप्ता
 आयुषा तेजसा वर्चसा श्रिया यशसा ब्रह्मवर्चसेनान्नाद्येन च
 तर्पयन्ति ॥ १४ ॥

[१०]

ब्रह्मयज्ञेन यक्ष्यमाणः प्राच्यां दिशि ग्रामादछदिर्दर्श उदीच्यां
 प्रागुदीच्यां वोदित आदित्ये दक्षिणत उपवीयोपविश्य
 हस्ताववनिज्य त्रिराचामेद्विः परिमृज्य सकृदुपस्पृश्य शिरश्चक्षुषी
 नासिके श्रोत्रे हृदयमालभ्य यत्त्रिराचामति तेन ऋचः प्रीणाति यद्विः
 परिमृजति तेन यजूंषि यत्सकृदुपस्पृशति तेन सामानि यत्सव्यं
 पाणिं पादौ प्रोक्षति यच्छिरश्चक्षुषी नासिके श्रोत्रे हृदयमालभते
 तेनाथर्वाङ्गिरसो ब्राह्मणानीतिहासान् पुराणानि कल्पान्गाथा
 नाराशंसीः प्रीणाति दर्भाणां महदुपस्तीर्योपस्थं कृत्वा प्राङासीनः
 स्वाध्यायमधीयीतापां वा एष ओषधीनां रसो यद्दर्भाः सरसमेव
 ब्रह्म कुरुते दक्षिणोत्तरौ पाणी पादौ कृत्वा सपवित्रावोमिति

प्रतिपद्यत एतद्वै यजुस्त्रयीं विद्यां प्रत्येषा वागेतत्परममक्षरं
 तदेतदृचाऽभ्युक्तमृचो अक्षरं परमे व्योमन् यस्मिन्देवा अधि विश्वे
 निषेदुर्यस्तन्न वेद किमृचा करिष्यति य इत्तद्विदुस्त इमे समासत इति
 त्रीनेव प्रायुङ्क्त भूर्भुवः स्वरित्याहैतद्वै वाचः सत्यं यदेव वाचः सत्यं
 तत्प्रायुङ्क्तार्थं सावित्रीं गायत्रीं त्रिरन्वाह पच्छौऽर्धर्चशोऽनवान्
 सविता श्रियः प्रसविता श्रियमेवऽऽप्नोत्यथौ प्रज्ञातयैव प्रतिपदा
 छन्दांसि प्रतिपद्यते ॥ १५ ॥

[११]

ग्रामे मनसा स्वाध्यायमधीयीत दिवा नक्तं वेति ह स्मऽऽह शौच
 आह्वेय उतारण्येऽबलं उत वाचोत तिष्ठन्नुत व्रजन्नुतऽऽसीन
 उत शयानोऽधीयीतैव स्वाध्यायं तपस्वी पुण्यो भवति य एवं
 विद्वान्त्स्वाध्यायमधीते नमो ब्रह्मणे नमो अस्त्वग्नये नमः पृथिव्यै
 नम ओषधीभ्यः । नमो वाचे नमो वाचस्पतये नमो विष्णवे बृहते
 करोमि ॥ १६ ॥

[१२]

मध्यन्दिने प्रबलमधीयीतासौ खलु वावैष आदित्यो यद्ब्रह्मण-
 स्तस्मात्तरहि तेऽक्षिणं तपति तदेषाऽभ्युक्ता । चित्रं देवानामुदगा-
 दनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः । आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं
 सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्चेति स वा एष यज्ञः सद्यः प्रतायते
 सद्यः सन्तिष्ठते तस्य प्राक् सायमवभृथो नमो ब्रह्मणे इति
 परिधानीयां त्रिरन्वाहाप उपस्पृश्य गृहानेति ततो यत्किं च ददाति
 सा दक्षिणा ॥ १७ ॥

[१३]

तस्य वा एतस्य यज्ञस्य मेघो हविर्धानं विद्युदग्निर्वर्षः
हविः स्तनयितुर्वषट्कारो यदवस्फूर्जति सोऽनुवषट्कारो
वायुरात्माऽमावास्यां स्विष्टकृद्य एवं विद्वान्मेघे वर्षति विद्योतमाने
स्तनयत्यवस्फूर्जति पवमाने वायावमावास्यायाः स्वाध्यायमधीते
तप एव तत्तप्यते तपो हि स्वाध्याय इत्युत्तमं नाकः रोहत्युत्तमः
समानानां भवति यावन्तः ह वा इमां वित्तस्य पूर्णां ददत्स्वर्गं लोकं
जयति तावन्तं लोकं जयति भूयांसं चाक्षय्यं चाप पुनर्मृत्युं जयति
ब्रह्मणः सायुज्यं गच्छति ॥ १८ ॥

[१४]

तस्य वा एतस्य यज्ञस्य द्वावनध्यायौ यदात्माऽशुचिर्यद्देशः
समृद्धिर्देवतानि य एवं विद्वान्महारात्र उषस्युदिते व्रजः स्तिष्ठन्नासीनः
शयानोऽरण्ये ग्रामे वा यावत्तरसः स्वाध्यायमधीते सर्वाल्लोकान्जयति
सर्वाल्लोकाननृणोऽनुसञ्चरति तदेषाभ्युक्ता। अनृणा अस्मिन्ननृणाः
परस्मिंस्तृतीयं लोके अनृणाः स्याम। ये देवयाना उत
पितृयाणाः सर्वान्पथो अनृणा आक्षीयेमेत्यग्निं वै जातं पाप्मा
जग्राह तं देवा आहुतीभिः पाप्मानमपाघ्नन्नाहुतीनां यज्ञेन यज्ञस्य
दक्षिणाभिर्दक्षिणानां ब्राह्मणेन ब्राह्मणस्य छन्दोभिश्छन्दसां
स्वाध्यायेनापहतपाप्मा स्वाध्यायो देवपवित्रं वा एतत्तं
योऽनूत्सृजत्यभागो वाचि भवत्यभागो नाके तदेषाऽभ्युक्ता।
यस्तित्याज सखिविदः सखायं न तस्य वाच्यपि भागो अस्ति।
यदीः शृणोत्यलकः शृणोति न हि प्रवेद सुकृतस्य पन्थामिति
तस्मात्स्वाध्यायोऽध्येतव्यो यं यं क्रतुमधीते तेन तेनास्येष्टं

भवत्यग्नेर्वायोरोदित्यस्य सायुज्यं गच्छति तदेषाऽभ्युक्ता। ये
 अर्वाङ्मुत वा पुराणे वेदं विद्वांसमभितो वदन्त्यादित्यमेव ते
 परिवदन्ति सर्वे अग्निं द्वितीयं तृतीयं च हंसमिति यावतीर्वै
 देवतास्ताः सर्वा वेदविदि ब्राह्मणे वसन्ति तस्माब्राह्मणेभ्यो
 वेदविद्भ्यो दिवे दिवे नमस्कुर्वान्नाश्नीलं कीर्तयेदेता एव देवताः
 प्रीणाति ॥ १९ ॥

[१५]

रिच्यत इव वा एष प्रेव रिच्यते यो याजयति प्रति वा गृह्णाति
 याजयित्वा प्रतिगृह्य वाऽनश्नन्त्रिः स्वाध्यायं वेदमधीयीत त्रिरात्रं
 वा सावित्रीङ्गायत्रीमन्वातिरेचयति वरो दक्षिणा वरेणैव वरं
 स्पृणोत्यात्मा हि वरः ॥ २० ॥

[१६]

दुहे ह वा एष छन्दांसि यो याजयति स येन यज्ञक्रतुना
 याजयेत्सोऽरण्यं परेत्य शुचौ देशे स्वाध्यायमेवैनमधीयन्नासीत
 तस्यानशनं दीक्षा स्थानमुपसद आसनं सुत्या वाग्जुहूर्मन
 उपभृद्धतिर्ध्रुवा प्राणो हविः सामाध्वर्युः स वा एष यज्ञः
 प्राणदक्षिणोऽनन्तदक्षिणः समृद्धतरः ॥ २१ ॥

[१७]

कतिधावकीर्णीं प्रविशति चतुर्थेत्याहुर्ब्रह्मवादिनो मरुतः प्राणैरिन्द्रं
 बलेन बृहस्पतिं ब्रह्मवर्चसेनाग्निमेवेतरेण सर्वेण तस्यैतां प्रायश्चित्तिं
 विदाञ्चकार सुदेवः काश्यपो यो ब्रह्मचार्यवकिरेदमावास्यायां
 रात्र्यामग्निं प्रणीयोपसमाधाय द्विराज्यस्योपघातं जुहोति

कामावकीर्णोऽस्म्यवकीर्णोऽस्मि काम कामाय स्वाहा
 कामाभिद्रुग्धोऽस्म्यभिद्रुग्धोऽस्मि काम कामाय स्वाहेत्यमृतं वा
 आज्यममृतमेवऽऽत्मन्धत्ते हुत्वा प्रयताञ्जलिः कवातिर्यङ्मुनिमभि-
 मन्त्रयेत् सं माऽऽसिञ्चन्तु मरुतः समिन्द्रः सं बृहस्पतिः।
 सं माऽयमग्निः सिञ्चत्वायुषा च बलेन चऽऽयुष्मन्तं करोत
 मेति प्रति हास्मै मरुतः प्राणान्दधति प्रतीन्द्रो बलं प्रति
 बृहस्पतिर्ब्रह्मवर्चसं प्रत्यग्निरितरत्सर्वं सर्वतनुर्भूत्वा सर्वमायुरेति
 त्रिरभिमन्त्रयेत् त्रिषत्या हि देवा योऽपूत इव मन्येत स इत्थं
 जुहुयादित्थमभिमन्त्रयेत् पुनीत एवऽऽत्मानमायुरेवऽऽत्मन्धत्ते
 वरो दक्षिणा वरेणैव वरं स्पृणोत्यात्मा हि वरः ॥ २२ ॥

[१८]

भूः प्रपद्ये भुवः प्रपद्ये स्वः प्रपद्ये भूर्भुवः स्वः प्रपद्ये ब्रह्म प्रपद्ये
 ब्रह्मकोशं प्रपद्येऽमृतं प्रपद्येऽमृतकोशं प्रपद्ये चतुर्जालं ब्रह्मकोशं
 यं मृत्युर्नावपश्यति तं प्रपद्ये देवान् प्रपद्ये देवपुरं प्रपद्ये परीवृतो
 वरीवृतो ब्रह्मणा वर्मणाऽहं तेजसा कश्यपस्य यस्मै नमस्तच्छिरो
 धर्मो मूर्धानं ब्रह्मोत्तरा हनुर्यज्ञोऽधरा विष्णुरहदयं संवत्सरः
 प्रजननमश्विनौ पूर्वपादावत्रिर्मध्यं मित्रावरुणावपरपादावग्निः
 पुच्छस्य प्रथमं काण्डं तत् इन्द्रस्ततः प्रजापतिरभयं चतुर्थं स
 वा एष दिव्यः शांकरः शिशुमारस्तं ह य एवं वेदाप पुनर्मृत्युं
 जयति जयति स्वर्गलोकं नाध्वनि प्रमीयते नाप्सु प्रमीयते नाग्नौ
 प्रमीयते नानपत्यः प्रमीयते लघ्वान्नौ भवति ध्रुवस्त्वमसि ध्रुवस्य
 क्षितमसि त्वं भूतानामधिपतिरसि त्वं भूतानां श्रेष्ठोऽसि त्वां

भूतान्युप॑ पर्यावर्तन्ते॒ नमस्ते॒ नमः॒ सर्वं ते॒ नमो॒ नमः॒ शिशुकुमाराय॒
नमः॑ ॥ २३ ॥

[१९]

नमः॒ प्राच्यै॑ दि॒शे याश्च॑ दे॒वता॑ ए॒तस्यां॑ प्र॒तिव॑सन्त्ये॒ताभ्य॑श्च॒ नमो॒
नमो॒ दक्षि॑णायै दि॒शे याश्च॑ दे॒वता॑ ए॒तस्यां॑ प्र॒तिव॑सन्त्ये॒ताभ्य॑श्च॒ नमो॒
नमः॒ प्रती॑च्यै दि॒शे याश्च॑ दे॒वता॑ ए॒तस्यां॑ प्र॒तिव॑सन्त्ये॒ताभ्य॑श्च॒ नमो॒
नम॒ उदी॑च्यै दि॒शे याश्च॑ दे॒वता॑ ए॒तस्यां॑ प्र॒तिव॑सन्त्ये॒ताभ्य॑श्च॒ नमो॒
नम॒ ऊर्ध्वा॑यै दि॒शे याश्च॑ दे॒वता॑ ए॒तस्यां॑ प्र॒तिव॑सन्त्ये॒ताभ्य॑श्च॒ नमो॒
नमो॒ऽध॒रायै॑ दि॒शे याश्च॑ दे॒वता॑ ए॒तस्यां॑ प्र॒तिव॑सन्त्ये॒ताभ्य॑श्च॒ नमो॒
नमो॒ऽवा॒न्त॒रायै॑ दि॒शे याश्च॑ दे॒वता॑ ए॒तस्यां॑ प्र॒तिव॑सन्त्ये॒ताभ्य॑श्च॒ नमो॒
नमो॒ नमो॒ गङ्गा॑यमु॒नयो॑र्मध्ये॒ ये वस॑न्ति॒ ते मे॒ प्रस॑न्नात्मानश्चिरं
जी॒वितं॑ वर्धयन्ति॒ नमो॒ गङ्गा॑यमु॒नयो॑र्मुनि॒भ्यश्च॒ नमो॒ नमो॒
गङ्गा॑यमु॒नयो॑र्मुनि॒भ्यश्च॒ नमः॑ ॥ २४ ॥

[२०]

ॐ नमो॒ ब्रह्म॑णे॒ नमो॑ अ॒स्त्व॒ग्नये॒ नमः॑ पृथि॒व्यै नम॑ ओष॒धीभ्यः॑ ।
नमो॑ वा॒चे नमो॑ वा॒चस्प॑तये॒ नमो॑ विष्ण॒वे बृ॒हते॑ करोमि ॥

॥ ॐ शान्तिः॒ शान्तिः॒ शान्तिः॑ ॥